

ТЕХНІЧНІ КАНДИДАТИ ЯК СУБ'ЄКТИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

TECHNICAL CANDIDATES AS SUBJECTS OF THE ELECTION PROCESS

Бучин М.А.,

*доктор політичних наук,**професор кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

Калинчук Х.В.,

*студентка кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті автори досліджують таке актуальне для політичної науки та характерне для сучасних виборчих кампаній явище, як технічні кандидати. Дослідники звертають увагу на те, що у вітчизняній та зарубіжній політології практично відсутні комплексні наукові дослідження участі та ролі у виборчих кампаніях технічних кандидатів. Водночас на рівні публіцистики та політичної аналітики це поняття згадується доволі часто, що зумовлює необхідність комплексного політологічного дослідження технічних кандидатів, з'ясування їхнього місця та призначення під час виборчих кампаній, здійснення теоретичного обґрунтування цього явища.

Автори розглядають основні підходи до трактування поняття «технічний кандидат», у результаті чого пропонують власне визначення, відповідно до якого під технічними кандидатами розуміють підставних осіб, які беруть участь у виборчій кампанії, маючи конкретну мету, не пов'язану з перемогою, а спрямовану на реалізацію інтересів інших суб'єктів виборчого процесу шляхом маніпулювання виборцями.

На основі аналізу різних підходів виокремлено основні цілі та функції технічних кандидатів у виборчій кампанії. Серед останніх науковці виділяють, зокрема, такі: відтягування голосів у конкурентів, збільшення представництва у виборчих комісіях, критика опонентів, дезорієнтація електорату та опонентів, створення потрібних інформаційних приводів тощо. Також автори розглядають проблему класифікації технічних кандидатів, виокремлюючи залежно від завдань, які стоять перед ними, різні види технічних кандидатів. Дослідники наголошують на тому, що використання технічних кандидатів не порушує норм законодавства, проте суперечить морально-етичним принципам виборчої боротьби. Головною ж умовою нейтралізації впливу технічних кандидатів на хід та результати виборів є високий рівень електоральної культури громадян.

Ключові слова: вибори, технічний кандидат, виборча кампанія, виборча боротьба, маніпуляції.

In the article the authors investigate such phenomenon as technical candidates which is actual to political science and typical of modern election campaigns. Researchers pay attention to the fact that in domestic and foreign politology there is virtually no comprehensive scientific research of participation and role in election campaigns of technical candidates. At the same time at the level of political journalism and political analytics this term is mentioned quite often, which necessitates complex political science research of technical candidates, finding out their place and purpose during election campaigns, implementation of the theoretical substantiation of this phenomenon.

The authors consider the main approaches to the interpretation of the notion of "technical candidate" and as a result offer their own definition, according to which technical candidates are understood as false persons who participate in the election campaign, having a specific goal, unrelated to victory, but aimed at realizing the interests of other subjects of the electoral process by manipulating voters.

Based on the analysis of different approaches, the main goals and functions of technical candidates in the election campaign were highlighted. Among the latter scientists highlight, in particular, the following: obtaining the votes of another candidate, increasing representation in election commissions, criticism of opponents, disorientation of the electorate and opponents, creation of necessary information occasion, etc. The authors also consider problems of classification of technical candidates, highlighting different types of technical candidates, depending on the tasks they face. The researchers emphasize that the use of technical candidates does not violate the law, however, it is contrary to the moral and ethical principles of election fight. High level of electoral culture of citizens is the main condition for neutralizing the influence of technical candidates on the course and election results.

Key words: election, technical candidate, election campaign, election fight, manipulation.

Постановка проблеми. Проблема демократичності виборчого процесу, проведення виборів в умовах, коли всі кандидати мають змогу чесно змагатися за владу завжди була актуальною для політичної науки. Це пов'язано з тим, що від рівня демократичності виборчих перегонів, чесності правил виборчої боротьби залежать не лише шанси на перемогу конкретних кандидатів та якість політичної еліти, але й ефективність

державного управління та демократичність суспільно-політичного ладу в державі загалом.

Враховуючи технологічний характер виборчої кампанії, у ході боротьби за владу кандидати задля збільшення шансів на перемогу використовують різноманітні виборчі технології, серед яких важливе місце займають не лише чисті й чесні, але й брудні. Однією з поширених технологій, які використовують під час виборів, є технічні кандидати.

У цьому плані не є винятком і наша держава, під час виборів в якій використання технічних кандидатів вже стало суспільною нормою та набуває все більш різноманітних форм. Однак, попри масштабне використання цієї технології, ця проблема не знайшла належної наукової концептуалізації. Це зумовлює актуальність обраної для аналізу теми, робить необхідним її комплексне політологічне дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема використання технічних кандидатів, попри значне її поширення у виборчій практиці країн світу, не стала належною мірою предметом наукового вивчення. До цієї проблеми здебільшого звертаються журналісти, політичні експерти, аналітики та політтехнологи. Зокрема, серед вітчизняних експертів варто виокремити таких, як Д. Джулай, М. Набока, В. Обух, А. Овдієнко, П. Пущенко, О. Роговик, О. Саліженко, Ф. Фельдман [2; 4; 7–9; 11]. Серед іноземних дослідників та політтехнологів можна відзначити Е. Акуненка, О. Матвейчева, І. Степанова та інших [1; 3; 10]. Вони розкривають суть поняття «технічний кандидат», виокремлюють його ознаки, цілі та функції, здійснюють типологію технічних кандидатів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на той факт, що досі відсутнє уніфіковане розуміння технічних кандидатів та їхнього місця і впливу під час виборчих кампаній, а також на публіцистично-аналітичний характер більшості досліджень феномена, ми вбачаємо необхідність у здійсненні комплексного політологічного дослідження технічних кандидатів як суб'єктів виборчого процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета публікації – здійснити комплексне наукове дослідження місця та ролі технічних кандидатів під час проведення виборчих кампаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто відзначити, що в політичній науці відсутнє загальноприйняте визначення поняття «технічний кандидат», що спричинює проблеми у застосуванні цього терміна щодо позначення певних суб'єктів виборчого процесу. У цьому контексті варто виділити кілька підходів до трактування поняття «технічний кандидат». Наприклад, вітчизняні аналітики Д. Джулай та М. Набока вважають, що технічним кандидатом є людина, яка відповідно до вимог законодавства подала свою кандидатуру на вибори, але її основною метою є не перемога, а відтягнення голосів у інших кандидатів. Водночас вони стверджують, що нерейтингові кандидати, які беруть участь у виборах, щоб стати відомими, заробити прихильність електорату та спонсорів, не є технічними кандидатами [2].

Схожу позицію займає інший український експерт А. Овдієнко, на думку якого, технічний кандидат – це особа, яка бере участь у виборах, не праг-

нучи перемогти, а щоб перетягнути на себе певний відсоток голосів від конкурента [5]. На думку ще одного вітчизняного аналітика П. Пуценка, технічними кандидатами є особи, залучені до виборів іншими кандидатами, які є реальними претендентами на перемогу. Водночас до технічних кандидатів не належать ті учасники виборчих перегонів, які планують використати одну виборчу кампанію як старт для іншої [7].

Деяко відмінну позицію щодо трактування технічних кандидатів займає аналітик Громадського руху «ЧЕСНО» О. Роговик. З одного боку, він погоджується з поширеною думкою про те, що для технічних кандидатів головною є участь, а не перемога. З іншого боку, О. Роговик розширює категорію технічних кандидатів, зараховуючи до них осіб, які висувують свою кандидатуру, щоб: засвітитись, пропаритись, підвищити впізнаваність, збільшити свою політичну вагу, відібрати в когось голоси, критикувати конкурента, подарувати комусь свої голоси, забезпечити більшість у виборчих комісіях, бути використаними через власну квоту на телевізійних ефірах, збільшити можливості для проходження їхніх партій до парламенту або проходження кандидатом у мажоритарному окрузі [8].

Також своєрідно трактує поняття «технічні кандидати» вітчизняна журналістка Ф. Фельдман, включаючи сюди кандидатів, які не проводять передвиборчу агітацію і про яких немає достатньої інформації. Такі кандидати, на її думку, де-факто націлені на надання основним кандидатам можливості контролювати виборчі комісії [11].

Ключовими ознаками технічності кандидата, на думку українського експерта О. Саліженка, є такі: обмеження діяльності під час виборів соціальними мережами без проведення особистих зустрічей з виборцями; схожість прізвища з іншим кандидатом; недостатня кількість офіційно задекларованих коштів, щоб сплатити заставу, чи відсутність зв'язків з впливовою політичною силою [9].

Підсумовуючи вищезгадані позиції, зазначимо, що, на нашу думку, участь кандидатів у виборчих перегонах з причин, не пов'язаних із бажанням перемогти, не є достатньою підставою того, щоб вважати їх технічними. Це можна пояснити тим, що перемога на виборах – це найбільш поширена, однак, не єдина причина, з якої кандидати балотуються та беруть участь у виборчих перегонах. Тому основною підставою для віднесення кандидата до категорії технічних є його несамостійність, діяльність від імені іншого кандидата чи політичної сили. Отже, під технічними кандидатами слід розуміти підставних осіб, які беруть участь у виборчій кампанії, маючи конкретну мету, не пов'язану з перемогою, а спрямовану на реалізацію інтересів інших суб'єктів виборчого процесу шляхом маніпулювання виборцями.

Крім неоднозначного трактування кандидатів, які є несамостійними під час виборчої кампанії, наявною є й проблема, пов'язана із використанням дефініцій для позначення таких учасників виборчих перегонів. Зокрема, в англійській мові на позначення досліджуваного явища вживають поняття “dummy candidate”, що у перекладі означає «підставний кандидат», «фіктивний кандидат». В Україні термін «підставний кандидат» вживають як синонім до терміна «технічний кандидат». Водночас фіктивних кандидатів (кандидатів-фейків) вважають своєрідними видами технічних кандидатів. Поруч із переліченими як аналогічні за значенням до словосполучення «технічний кандидат» можна вживати такі терміни, як «квазікандидат», «технік» (у контексті виборів) та «псевдокандидат». Проте ми вважаємо за доцільне для позначення суб'єктів виборчого процесу такої категорії все ж використовувати поняття «технічний кандидат».

Варто зазначити, що технічні кандидати, беручи участь у виборчих перегонях, використовують своє виборче право, тому їхня діяльність є цілком законною. Отже, виникає проблема регулювання ситуації та нейтралізації їхнього впливу, адже де-юре участь технічних кандидатів у виборах відповідає вимогам законодавства, але де-факто це є свого роду маніпуляцією, яка ставить під сумнів чесність проведення виборів.

Російський науковець І. Степанов зазначає, що дії, спрямовані на введення виборця в оману щодо певного кандидата чи виборчого об'єднання, варто відносити до незаконних способів впливу на результат виборів. Сюди він відносить застосування технологій кандидатів-двійників, кандидатів-підстав, кандидатів-супутників та інших схожих за своїм спрямуванням псевдокандидатів. Водночас дослідник підкреслює, що незаконність таких дій є суперечливою, оскільки при висуванні і реєстрації псевдокандидатів не порушуються положення виборчого законодавства. Таким чином, на його думку, участь технічних кандидатів у виборах можна вважати законною за формою, але незаконною за суттю, адже така дія спрямована не на перемогу технічного кандидата, а на створення перешкод потенційному супротивникові [10, с. 36].

У контексті дослідження феномену технічних кандидатів слід розуміти, що вони часто є маловідомими особами, які мають мізерні шанси на перемогу. Тому ключовим моментом є з'ясування мети таких кандидатів, яка є настільки високою, що знецінює витрати на грошову заставу чи передвиборчу агітацію, якщо така проводиться. Проте, попри мету, варто пам'ятати, що участь у виборах технічних кандидатів – це завжди маніпуляція. Вона може бути спрямована на весь електорат чи на певну цільову аудиторію. Але така маніпуляція

вносить корективи у загальний результат виборів, що може мати фатальні наслідки для майбутнього держави.

Участь технічних кандидатів у виборах може бути запорукою успіху для реалізації інтересів інших кандидатів. У цьому контексті цікавим є питання щодо того, які саме перспективи відкриває для основного кандидата його колега – технічний кандидат.

Зокрема, вітчизняний аналітик П. Пущенко наводить приклади нових можливостей для основних кандидатів у разі використання ними технічних кандидатів:

- відтягування голосів виборців, коли технічний кандидат орієнтується на електорат опонента;
- підвищення рейтингу основного кандидата шляхом зняття технічним кандидатом кандидатури на його користь;
- псування іміджу основного суперника;
- збільшення представництва основного кандидата у виборчих комісіях;
- кількісне збільшення довірених осіб та спостерігачів [7].

Український політолог М. Басараб виділяє такі цілі використання технічних кандидатів:

- 1) збільшення представництва інтересів основного кандидата у складі виборчих комісій;
- 2) забезпечення більшої кількості «своїх» спостерігачів на виборах;
- 3) безпосереднє й опосередковане використання сателітів для боротьби з конкурентами:
 - залучення кандидатів, які повинні стати перешкодою на електоральному полі когось із ключових опонентів;
 - виголошення публічних заяв проти одного з фаворитів виборів (поширення компромату, критики) технічними кандидатами;
 - відмова технічного кандидата від участі у виборах на користь іншого;
- 4) можливість стати більш упізнаваною особою в публічній політиці [4].

Якщо зосереджуватися на функціях, які виконують псевдокандидати під час виборчої кампанії, то слід вказати ті, які виділяють російські політтехнологи О. Матвейчев та Е. Акунченко. Зокрема, О. Матвейчев виокремлює такі функції технічних кандидатів:

- 1) використання фінансів виборчого фонду та ефірних квот в цілях основного кандидата;
- 2) відтягування голосів у конкурентів, розколювання електорату через висунення квазікандидата з прізвищем відомої особи, з прізвищем опонента чи орієнтованого на його електорат (за статусом національності, віку, території);
- 3) підняття потрібних питань, тем і проблем, які було б некоректно висловлювати основному кандидату;
- 4) створення інфоприводів;

5) орієнтація на певні електоральні ніші, які не може зайняти основний кандидат, щоб його суперник не зміг їх отримати;

6) здійснення незаконних махінацій, чорного піару проти опонентів ціною власного іміджу (кандидат-жертва);

7) формування негативного ставлення електорату до конкурента через висунення непопулярного підставного кандидата, який згодом висловить свою підтримку на користь цього ж конкурента (ведмежа послуга);

8) використання технічного кандидата, щоб вибори не були визнані недійсними у разі, якщо не буде інших кандидатів чи якщо всі опоненти знімуть свої кандидатури (кандидат-страховка);

9) застосування технічного кандидата для можливої заміни основного, якщо його кандидатура буде знята з виборів за певних обставин (кандидат-дублер);

10) використання технічного кандидата, який є земляком ключового опонента та повинен розколювати його електорат та/або поширювати про нього негативну інформацію (кандидат-земляк);

11) висування технічного кандидата, щоб основний кандидат виглядав на його тлі більш виграшним (кандидат-груша);

12) дезорієнтація опонентів, які є найбільш небезпечними, шляхом висування відомої особистості, яка зніме свою кандидатуру на користь основного кандидата [3].

На думку іншого російського експерта Е. Акунченка, головними функціями технічних кандидатів є такі: обман виборців; відтягнення голосів у потенційного переможця; підвищення власної впізнаваності у політиці та серед населення; популяризація своєї продукції чи фірми (якщо квазі-кандидат – бізнесмен) [1].

Аналіз феномену технічних кандидатів був би неповним без здійснення їхньої класифікації. На наше переконання, найбільш цікавим для аналізу є підхід, відповідно до якого технічних кандидатів поділяють на 9 різновидів:

– «кубушка» – додаткове джерело коштів та ефірного часу;

– «важіль» – кандидат, який представляє меншини та може підтримати потрібного кандидата;

– «розколювач» – кандидат, зорієнтований на розколювання електорату опонента;

– «зливний бачок» – кандидат, потрібний для критики опонентів та використання чорного піару проти них;

– «шумова завіса» – творець потрібних інформаційних приводів;

– «жертва» – кандидат, який використовується для зняття на користь основного кандидата;

– «ведмежа послуга» – непопулярний кандидат, який використовується для підтримки конкурента з метою негативного впливу на його імідж;

– «боксерська груша» – одіозний чи непрофесійний кандидат, який здійснює невмілу та необгрунтовану критику основного кандидата, додаючи останньому популярності, або ж зводить нанівець реальну критику опонентів;

– «чорний лебідь» («кандидат-зірка») – кандидат, який розхитує усталений виборчий порядок і привносить хаос у виборчу кампанію [6].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підсумовуючи, варто зазначити, що феномен технічних кандидатів важко оцінити однозначно. З одного боку, з позиції виборчого законодавства використання технічних кандидатів не суперечить нормам права. З іншого боку, з позиції технологічності та моральності виборчого процесу воно трактується як брудна виборча технологія, яка є порушенням морально-етичних правил гри, сприяє нівеляції демократичності та чесності виборчого процесу. Найбільш дієвим способом боротьби з технічними кандидатами є широке інформування виборців про застосування цієї технології, а найбільш сприятливою умовою, яка нейтралізує вплив технічних кандидатів, є високий рівень електоральної культури громадян. Враховуючи той факт, що для виборчої практики України використання технічних кандидатів є доволі поширеним явищем, перспективним напрямом подальших наукових розвідок ми вважаємо дослідження впливу технічних кандидатів на виборчий процес в нашій державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акунченко Е. Коррупционное злоупотребление правом в избирательном процессе. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/korruptsionnoe-zloupotreblenie-pravom-v-izbiratelnom-protsesse-i-osnovnye-mery-egopreduprezhdeniya> (дата звернення: 15.10.2019).
2. Джулай Д., Набока М. Технічні кандидати. Хто вони і навіщо це роблять? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/tehnichni-kandydaty-m-plus/29726970.html> (дата звернення: 19.09.2019).
3. Матвейчев О. Уши машут ослом. Сумма политтехнологий. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=o4KIBAAQBAJ&pg=PT598&lpg=PT597&focus=viewport&dq=Матвейчев+О.А.+Подставные+кандидаты+и+кандидаты-союзники&hl=uk#v=onepage&q=Матвейчев%20О.А.%20Подставные%20кандидаты%20и%20кандидаты-союзники&f=true> (дата звернення: 11.09.2019).
4. Обух В. Хто такий «технічний» кандидат, кому і для чого він потрібен? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2629724-hto-takij-tehnicnij-kandidat-komu-i-dla-cogo-vin-potriben.html> (дата звернення: 15.09.2019).
5. Овдієнко А. Технічні кандидати: хто вони і яка їхня мета? URL: https://24tv.ua/tehnichni_kandidati_hto_voni_i_yaka_yihnya_meta_n1097066 (дата звернення: 12.10.2019).

6. Перечень методов манипуляций с техническими кандидатами на президентских выборах в Украине. URL: <https://zrada.org/suchasnist/29-methods/2048-perechen-metodov-manipulyatsij-s-tekhnicheskimi-kandidatami-na-prezidentskikh-vyborakh-v-ukraine.html> (дата звернення: 12.10.2019).
7. Пущенко П. Для чого потрібні технічні кандидати на виборах у 205 округі. URL: https://antikor.com.ua/articles/49415-dlja_chogo_potribni_tehnichni_kandidati_na_viborah_u_205_okruzi (дата звернення: 11.10.2019).
8. Роговик О. Технічні кандидати на виборах Президента – 2019. URL: <https://site.ua/oleksii.rohovyk/15758/> (дата звернення: 09.10.2019).
9. Саліженко О. Три ознаки того, що кандидат в президенти може бути технічним. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/chesno-pro-vybory/try-oznaky-togo-shcho-kandydat-v-prezydenty-mozhe-but-y-tehnichnym> (дата звернення: 13.10.2019).
10. Степанов И. Проблемы борьбы с незаконным воздействием на результаты выборов. Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. 2008. № 1 (3). С. 34–38.
11. Фельдман Ф. «Чесні вибори»: технічні кандидати Порошенка беруть під контроль виборчі дільниці. URL: <http://polityka.today/chesni-vybory-tekhnichni-kandydaty-poroshenka-berut-pid-kontrol-vyborchi-dil-nytsi/> (дата звернення: 11.10.2019).